

Remissyttrande avseende betänkandet Narkotikautredningen - Vi kan bättre! Kunskapsbaserad narkotikapolitik med liv och hälsa i fokus (SOU 2023:62)

Sammanfattning av utredning

Utredningen för fram en mängd förslag som sammantagna, om de realiserar, kan minska de skador och den dödlighet som droganvändning kan föra med sig. En huvudlinje i utredningen bygger på att människor som använder narkotika är människor som andra och därför bör erbjudas förbättrade möjligheter att leva sina liv på bästa möjliga sätt. Den bygger på omfattande nationell och internationell forskning samt kommunikation med olika brukarorganisationer där det finns människor som utifrån egna erfarenheter av intensivt droganvändande och beroende har samlat på sig värdefulla kunskaper. Dessutom har utvärderingen tagit in kunskaper från olika myndigheter och organisationer inom välfärdssystemen.

Linnéuniversitetets kommentarer

Utredningen betonar genomgående hur viktigt det är att utgå från ett humanistiskt perspektiv då människor som använder det som klassificeras som narkotika i stor omfattning har stämplat och stigmatiserats som mindre värda än andra människor och i den bemärkelsen som mindre sörjbara. Men dessa människor borde tillskrivas lika värde som andra. Och som en konsekvens av det borde tillgång till de verktyg med vars hjälp deras liv kan skyddas vara mer tillgängliga än nu och mindre förknippade med stigmatisering. Nedan följer några exempel på vad som kan ses som skadeförebyggande åtgärder som i utredningen tas upp som viktiga att göra mer tillgängliga:

Tillgång till Naloxon, ett preparat som kan häva opioidöverdoser, bör vara mer utbredd än vad det är idag. En utvidgad tillgång räddar inte bara liv, utan är också en symbolisk markör för att vi värnar om människors liv. Preparatet borde vara lättillgängligt för den enskilde opioidanvändaren, men också för människor i hans nätverk. Ett välmotiverat och viktigt förslag.

Det är välbelagt i forskning att ökad *tillgänglighet av sprutbyte och av injektionsredskap* är gynnsamt för den enskildes hälsa. För att förhindra sjukdomar är detta ett mycket viktigt förslag, men också för att sprutbyten skapar kontaktytor med människor som lever med ett intensivt opioidanvändande. Således mycket välmotiverat.

Läkemedelsassisterad behandling ses i utredningen som mycket viktig för att personer med opioidberoende ska ges möjlighet att få förutsättningar för att skapa sig ett liv med utbildning, jobb, boende, familj och ekonomi och inte av beroendskäl behöva involvera sig i illegala ekonomier för att försörja sig och få tag på preparat utanför sjukvårdens kontroll. Utredningen betonar också att denna behandling borde utformas så att den enskilde inte upplever bestraffning om hen exempelvis vid urinprov har ett otillåtet preparat i kroppen (förutom de preparat som används i behandlingen). Att ha andra preparat i kroppen kan snarare ses som en konsekvens av beroendesjukdomen och inget som borde föranleda avstängning och att återigen tvingas ut i en osäker tillvaro där hälsa och liv hotas. En alltför stark fokus på disciplinering och bestraffning av den enskilda bidrar till att hen ses som ett objekt snarare än en tänkande, reflekterande och kännande människa som försöker skapa sin framtid så bra hen kan. Således är det mycket viktiga och välmotiverade förslag i utredningen.

Till det ovan kan också läggas utvärderingens betoning på *brukarmedverkan i vård och behandling*, att denna också bidrar till ett ökat mänskligt värde för den enskilda narkotikaerfarna.

Att arbeta skadereducerande har ett mycket gott stöd i forskningen. I konsekvens med fokus på skadereducering ger utredningen förslaget att regeringen prövar möjligheten att ändra det nationella målet om att skapa "ett drogfritt samhälle" till att skapa en vision om *ett samhälle med "minskade skador av droger"*. Det är ett förslag, som, om det blir verklighet, skulle skapa en större realism i arbetet mot droganvändandet och dess konsekvenser. Det skulle också innebära mindre stigmatisering av människor.

Sett till den breda socialpolitiska dimensionen är det av stor vikt med insatser såsom "Bostad först", av det skälet att ett *eget boende* kan utgöra en viktig grund för att leva ett så bra liv som möjligt. Med mindre fokus på absolut drogfrihet för att "förtjäna sitt boende" är det, som utredningen föreslår, av stor vikt att olika typer av "lågtröskelboenden" erbjuds människor över hela landet.

En sak som kunde ha fördjupats i utvärdering är *konsekvenserna av att bestraffa drogvändare för ringa narkotikabrott*, utan att straff knyts till erbjudande om vård eller kontakt med lämplig professionell, såsom socionom eller psykolog. Det handlar då om att skapa en relation och därmed möjligheten att djupare på ett djupare plan komma till insikt om hur droganvändandet kan förstås. Bötesstraff bidrar dessutom till att göra det svårare för en individ att "komma igen" och skapa sig ett mer integrerat liv.

Utvärderingar tar upp *Maria Ungdom-mottagningar*, som ett gott exempel, som visar värdet av att med hjälp av socionomer, sjuksköterskor och läkare, utveckla ett relationellt socialt arbete som fungerar och som förbättrar unga människors hälsa och framtid. Den typen av arbete, där professionella möter de unga, är icke konfrontativ, vilket innebär att professionella försöker utforska och lyssna in den ungas livssituation. Utvärderingen föreslår att det ges stimulansmedel för att utveckla liknande mottagningar i flera svenska städer. Detta är fullt rimligt och skulle innebära att fler unga får det stöd de behöver. Till saken hör att, såsom utvärderingen konstaterar, till varje pris förhindra att unga "stöts ut" från skola, och

en välbeställd framtid genom att exempelvis stängas av från skolan, utan att erbjudas adekvat stöd. Detta kan innebära att den unga som ertappas med en mindre mängd droger börjar se sig själv som en problematisk individ och söker sig till andra som känner likadant. Den vägen in i drogande och kriminalitet är klassisk och långt ifrån ovanlig. Utvärderingen pekar också på att *det alltför repressiva stöter bort* snarare än att det inkluderar människor.

Något som endast berörs i liten utsträckning i utvärderingen är *droganvändning i stigmatiserade utsatta bostadsområden*. Forskning visar att det där finns en överrepresentation unga som går vidare mot en mer intensiv droganvändning än i välbeställda områden. I Malmö finns en (i positiv bemärkelse) omskriven frivilligorganisation som heter Helamalmö i huvudsak baserad i miljonprogramsområdet Nydala och som jobbar med att unga i området vid sidan av skolan ska få meningsfull sysselsättning och en känsla av stolthet över att bo i Nydala. En mängd aktiviteter anordnas tillsammans med de unga, såsom dans, boxning, konst och dataproduktion. En viktig influens i detta arbete är den brasilianske pedagogen Paulo Freire, som skapade ett socialt arbete där utsatta människors hopp gjordes till handling, vilket i sin tur stärkte hoppet. Genom att stimulera denna typ av arbeten i ”förorterna” kan man alltså *bidra till hopp inför framtiden*. Det är av stor vikt att denna typ av organisationer ges ekonomiskt stöd.

I det stora hela är utvärderingen ytterst genomarbetad av kloka människor som sätter det mänskliga värdet högre än repressiva åtgärder, ökad kontroll, ökad inlåsning och de stigmatiseringsprocesser som härvid genereras. Det vore önskvärt att regeringen tar till sig utvärderarnas viktiga rekommendationer och förslag för att skapa ett samhälle där narkotikans skadeverkningar minskar, såväl kort- som långsiktigt, och bidrar till både mer harmoniska och längre liv.

Yttrandet har beretts av professor Philip Lalander vid institutionen för socialt arbete, fakulteten för samhällsvetenskap.